

KATARZYNA LASKOWSKA

<https://orcid.org/0000-0001-6767-3929>

Uniwersytet w Białymstoku (Polska)

University of Białystok (Poland)

Kobiety w Kirgistanie – sytuacja prawna i rzeczywista¹

Streszczenie

Opracowanie dotyczy zmieniającej się sytuacji kobiet w Kirgistanie, tj. w jednym z państw Azji Centralnej. Syntetycznie ukazuje kształtowanie się roli kobiet w jego społeczności na przestrzeni lat. Wskazuje zarówno na okresy ścisłego podporządkowania kobiet mężczyznom, jak i na okresy nadawania oraz poszerzania praw kobiet, umożliwiania im udziału w życiu społecznym. Sytuację kobiet przedstawiono dwuaspektowo. Najpierw wskazano prawne podstawy ich funkcjonowania w kraju (w tym konstytucję i ustawy z zakresu prawa rodzinnego, prawa pracy). Następnie omówiono ich współczesną sytuację faktyczną, nieraz złożoną, będącą wynikiem mankamentów prawa, praktyki jego stosowania i stereotypów społecznych.

Słowa kluczowe: sytuacja kobiet, Kirgistan, stereotypy, dyskryminacja

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki w ramach Programu „Społeczna odpowiedzialność nauki II”.

WOMEN IN KYRGYZSTAN – LEGAL AND ACTUAL SITUATION

Abstract

This article examines the changing situation of women in Kyrgyzstan. It offers a concise historical overview of women's social roles, identifying periods of strict subordination as well as periods in which women's rights were extended and their participation in public life increased. The analysis proceeds in two stages. First, it outlines the legal framework, including constitutional, family-law, and labour-law provisions. It then discusses women's contemporary lived situation, shaped by gaps in the law, problems of enforcement, and persistent social stereotypes.

Keywords: women's situation, Kyrgyzstan, stereotypes, discrimination

Wprowadzenie

Nie trzeba nikogo przekonywać, że we współczesnym świecie sytuacja kobiet ulega znaczącym i stałym zmianom. Proces ten jest wynikiem zarówno wewnętrznych procesów zachodzących w wielu państwach, jak i zewnętrznych oddziaływań na nie. Zmiany te ukierunkowują państwa ku większej wrażliwości i otwartości na kwestie równości płci. Szczególnie proces ten jest widoczny w Kirgistanie – jednym z państw Azji Centralnej. Jak twierdzą kirgiscy badacze, na jego obszarze kobiety przez lata żyły „w warunkach archaicznych stereotypów i przestarzałych ról społecznych”, a obecnie funkcjonują w ramach „procesów zachodzących w zmieniającym się globalnym świecie, technologii informacyjnej i nowej wiedzy”². Ta sytuacja zdecydowanie wpływa na pozycję kobiet w Kirgistanie.

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie sytuacji prawnej (uregulowanej przepisami) i rzeczywistej (zwłaszcza w sferach zatrudnienia i rodzinnej) kobiet w tym kraju. Źródłem analiz będą akty prawne (Konstytucja Kirgiskiej Republiki i wybrane ustawy) oraz literatura prawnicza i kryminologiczna.

² Chinara A. Musabekova, Natal'ia V. Nikitenko i Venera Zh. Sydykova, *Predotvrashchenie i bor'ba s nasiliem v otnoshenii zhenshchin i semeino-bytovym nasiliem: praktika pravovogo regulirovaniia v Kyrgyzstane v sootnoshenii s mezhdunarodnymi standartami. Uchebnoe posobie dlia sudei, advokатов, prokurorov, sotrudnikov organov vnutrennikh del i sotsial'nykh sluzhb*, (Bishkek: Kyrgyzskaia assotsiatsiia zhenshchin-sudei / PROON, 2022), 28.

Na potrzeby analiz sformułowano następujący problem badawczy: „Czy i w jakim zakresie sytuacja prawna kobiet w Kirgistanie różni się od rzeczywistej?”.

Historyczna i kulturowa sytuacja kobiet w Kirgistanie

Należy przypomnieć, że przez wieki przodkowie mieszkańców współczesnego Kirgistanu prowadzili koczowniczy tryb życia. W ocenie kirgiskich badaczy w epoce starożytnej tureckiej cywilizacji kobiety zajmowały wysoką pozycję społeczną. Cieszyły się znacznym stopniem niezależności. „Kobiety były nie tylko matkami, żonami, siostrami i córkami, ale także strażniczkami rodzinnego ogniska i tradycji oraz symbolem umiłowania wolności, odgrywając znaczącą rolę w społeczeństwie”³. W rzeczywistości jednakże rola kobiet ograniczała się do pełnienia przez nie szeregu tradycyjnych ról kulturowych i codziennych, określonych przez możliwości fizjologiczne, tradycje etniczne, rytuały i wymogi kanonów religijnych⁴.

Ich sytuacja uległa zmianie w XVIII w. w okresie panowania Chanatu Kokandzkiego i pod wpływem islamu. W tym okresie rola kobiet oraz możliwości samorealizacji i odgrywania przez nie bardziej znaczącej roli w społeczeństwie zostały ograniczone. Żony zajmowały się głównie rodzeniem dzieci i były zależne ekonomicznie od mężów. Mogły być jedną z kilku ich żon⁵.

Pod koniec XIX w. kobiety zostały pozbawione szeregu praw, ponieważ cała sfera życia prywatnego została uregulowana i uświęcona prawem religijnym (*szariat*) i zwyczajowym (*adat*)⁶. W tak ukształtowanym społeczeństwie patriarchalnym kobieta miała znacznie mniej praw w porównaniu z mężczyzną. Od urodzenia była podporządkowana ojcu – głowie rodziny – będącym właścicielem mienia i jego dziedzicem. Kobieta była wykluczona z kręgu spadkobierców. Mogła korzystać z rodzinnego majątku, ale nie mogła nim rozporządzać. W praktyce była pozbawiana prawa do własności (do swego mienia), praw gospodarczych, politycznych i obywatelskich. W wyniku zawarcia małżeństwa przechodziła pod władzę

³ Ibidem, 22.

⁴ Barno N. Abdulakhamidova, „Rol’ zhenshchin v razvitii Kyrgyzstana”, *Science and innovation*, nr 2, 2024, 114.

⁵ Chinara A. Musabekova et al., *Predotvrashchenie i bor’ba s nasiliem*, 22–23.

⁶ Ibidem, 23.

męża⁷. Z powodu braku wielu praw pozostawała pod opieką swoich mężów, ojców i braci. W domu na co dzień kobiety i dziewczęta wykonywały ciężkie prace, które je osłabiały, wywoływały choroby, przedwczesną starość i wysoką śmiertelność. W żaden sposób nie rozwijały się intelektualnie. W małżeństwach poligamicznych tylko pierwsza żona (*baibiche*) zajmowała wysoką pozycję. Kolejne żony były w znacznie gorszej sytuacji⁸. Zatem kobiety nie mogły samodzielnie kierować własnym losem. Normy *szariatu* i *adatu* ograniczały ich prawa⁹.

Należy zaznaczyć, że w okresie tym zdecydowana większość małżeństw była zawierana na mocy porozumienia rodziców, niezależnie od zgody osób zawierających związek. Dzieci nie mogły podejmować decyzji wbrew ich woli. Nierzadko więc narzeczone/panny młode były uprowadzane za ich zgodą przez mężczyzn. Pary unikały w ten sposób zaaranżowanego małżeństwa z kimś innym lub obchodziły zgodę rodziców¹⁰.

Istotny etap w rozwoju sytuacji kobiet w Kirgistanie nastąpił w okresie władzy radzieckiej. Rewolucja październikowa z 1917 r. zapoczątkowała głębokie przemiany społeczno-ekonomiczne i kulturowe¹¹. Wraz z ustanowieniem tej władzy nastąpiła zmiana w sytuacji kirgiskich kobiet. Przepisami zrównano prawa kobiet i mężczyzn. W ten sposób wywołano, można powiedzieć, rewolucję w świadomości robotników. Spowodowała ona „głębokie zmiany w sposobie życia, rodzinie i kulturze narodów, w których panowała władza radziecka”. Ideologicznie i prawnie zakazane zostały wszelkie formy małżeństw bez zgody, płacenie ceny (*kałym*) za pannę młodą, a także małżeństwa nieletnich dziewcząt. W ten sposób uchylono stare prawa zniewalające kobiety. Proklamowana 15 listopada 1917 r. „Deklaracja praw ludzi pracujących i wyzyskiwanych” stanowiła o niezależności kobiet w stosunkach osobistych, majątkowych i politycznych. Zasada równości mężczyzn i kobiet została zapisana w pierwszej Konstytucji Związku Radzieckiego z 10 lipca 1918 r. Uznawała ona za sprzeczne z prawem ograniczanie równości lub

⁷ Nasiba D. Eshmuradova, „Pravovoye polozheniye zhenshchin v kyrgyzskom traditsionnom obshchestve”, *Interaktivnaya nauka*, nr 13, 2017, 183.

⁸ Leila Ch. Sydykova (red.), *Krazha nevest i mnogozenstvo: sotsial'nyye, pravovyye i kriminologicheskiye aspekty preduprezhdeniya*, (Bishkek: Izdatel'stvo KRSU, 2014), 22.

⁹ Nasiba D. Eshmuradova, „Pravovoye polozheniye”, 183.

¹⁰ Leila Ch. Sydykova (red.), *Krazha nevest*, 15.

¹¹ Chinara A. Musabekova et al., *Predotvrashchenie i bor'ba s nasiliem*, 23.

przyznawanie mężczyznom jakichkolwiek przywilejów. W latach 1921–1922 przyjęto w ZSRR szereg dekretów mających „na celu wzmocnienie walki ze społecznie niebezpiecznymi atakami na wolność i równość kobiet”¹².

Po utworzeniu Kirgiskiej Autonomicznej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej w 1926 r. rząd przeprowadził reformę w dziedzinie stosunków rodzinnych i małżeńskich. Zwalczano szkodliwe przeżytki kirgiskiego życia (np. przymusowe małżeństwa, uprowadzenie kobiety w celu wydania za mąż, płacenie *katym*, poligamię). Uznano, że przestępstwa te „poniżają honor i godność kobiety, zamieniają ją w niewolnicę, przyczyniają się do wzmocnienia władzy bogatych, uzależniając zawarcie małżeństwa od sytuacji finansowej człowieka”. Stanowią „pozostałości wielowiekowego ucisku kobiet”¹³. Kodeks karny RFSRR z 1926 r. zawierał szereg przepisów skierowanych przeciwko kobietom, małżeństwu i rodzinie. Kryminalizował: 1) przestępstwa związane z krwawą zemstą i odpowiedzialność za krwawą zemstę (art. 194 i 195); 2) przestępstwa przeciwko rzeczywistej równości kobiet (art. 195 – cena za pannę młodą, art. 197 – przymusowe małżeństwo, art. 198 – zawarcie faktycznego związku małżeńskiego z osobą, która nie osiągnęła wieku małżeńskiego, art. 199 – bigamia i poligamia); 3) *barymta* (art. 200 – organizowanie napaści przez krewnych na tle własni klanowej lub plemiennej, art. 201 – przemoc stosowana podczas barymty). W okresie tym kobiety aktywnie zaangażowały się w życie publiczne, przemysłowe i kulturalne. Często pełniły funkcję przewodniczących rad wiejskich i przewodniczących kołchozów. Wiele z nich pracowało w gospodarce, w edukacji, kulturze i sztuce. Uzyskały prawo głosu i kandydowania do różnych organów rządowych. Miały prawo do pracy, edukacji i użytkowania ziemi¹⁴.

Okres Wielkiej Wojny Ojczyźnianej znacząco wzmocnił rolę kobiet w Kirgistanie w życiu społeczno-politycznym i kulturalnym. Kobiety, zmuszone do wykonywania „męskich” zawodów, stały się główną siłą roboczą w przemyśle i rolnictwie. Część z nich walczyła na froncie jako pilotki, snajperki, karabinierki maszynowe i radiooperatorki w oddziałach partyzanckich¹⁵.

¹² Leila Ch. Sydykova (red.), *Krazha nevest*, 12.

¹³ Ibidem, 13.

¹⁴ Chinara A. Musabekova et al., *Predotvrashchenie i bor'ba s nasiliem*, 23.

¹⁵ Ibidem, 24.

W latach władzy radzieckiej obowiązujący system parytetowy zapewniał kobietom jedną trzecią stanowisk kierowniczych wysokiego szczebla w zarządzaniu gospodarką i państwem. Jednak nie udało się zmienić tradycyjnego podziału praw i obowiązków w rodzinie. Ponadto nadal występowały nierówności między zawodową sytuacją kobiet oraz ochroną ich zdrowia oraz macierzyństwa¹⁶.

Dążąc do zmian, zakazano w kodeksie karnym Kirgiskiej SRR z 1961 r. zachowań naruszających prawa kobiet w sferze małżeństwa: zapłaty za pannę młodą (*kalym*) (art. 114); przymuszania kobiet do zawarcia małżeństwa (art. 115); zawarcia faktycznego związku małżeńskiego z osobą, która nie osiągnęła wieku umożliwiającego jego zawarcie (art. 116); umyślnego zabójstwa popełnionego na tle życia plemiennego w stosunku do kobiety (art. 94 ust. 8); utrudniania realizacji równych praw dla kobiet (art. 130). W ten sposób „przestępstwa będące pozostałością miejscowych obyczajów zaczęły być uznawane za akty społecznie niebezpieczne, przejawiające się jako zwyczaj struktury feudalno-klanowej w sferze stosunków rodzinnych i codziennych”¹⁷.

Po ogłoszeniu przez Kirgistan w dniu 31 sierpnia 1991 r. suwerennego państwa nastąpiło wiele zmian w sferze politycznej, administracyjnej i gospodarczej¹⁸. Otworzyły się nie tylko nowe możliwości, ale powstały także przeszkody w osiągnięciu równości płci. Przejście od gospodarki planowej do gospodarki rynkowej okazało się bardzo trudne dla większości społeczeństwa, wychowanego na zasadach państwowych gwarancji zabezpieczenia społecznego. Najdotkliwszym skutkiem reform było bezrobocie, które szczególnie dotknęło kobiety (np. w 2002 r. – 14,3%), zwłaszcza zamieszkałe na obszarach wiejskich (21,4%)¹⁹. Nastąpiło zamknięcie placówek opieki nad dziećmi i instytucji pomocy społecznej oraz pogorszenie się opieki zdrowotnej. Wszystko to doprowadziło do wzrostu przemocy ze względu na płeć. Kobiety zostały „praktycznie wykluczone z procesu podejmowania decyzji”. Okres ten zaczął charakteryzować nawrót patriarchalnych norm i wartości²⁰.

¹⁶ Ibidem, 24.

¹⁷ Leila Ch. Sydykova (red.), *Krazha nevest*, 15.

¹⁸ Ajgül I. Tukubasheva i Nurzhan M. Duishenaliyeva, „Soblyudeniye prav zhenshchin v Kyrgyzskoy Respublike”, *Vestnik KRSU*, t. 22, nr 3, 2022, 125.

¹⁹ Chinara A. Musabekova et al., *Predotvrashchenie i bor'ba s nasiliem*, 24.

²⁰ Ajgül I. Tukubasheva i Nurzhan M. Duishenaliyeva, „Soblyudeniye prav”, 125.

Sytuacja prawna kobiet w Kirgistanie

Od czasu uzyskania suwerenności Kirgistan ratyfikował szereg konwencji międzynarodowych i wdrożył odpowiednie normy prawa międzynarodowego do ustawodawstwa krajowego mające na celu osiągnięcie równości płci. Poniżej zostaną syntetycznie przeglądowo przedstawione wybrane regulacje prawne z tego zakresu. Ze względu na ograniczone ramy opracowania nie mają one charakteru analiz dogmatycznych. Stanowią jedynie ilustrację sytuacji prawnej kobiet.

Kirgistan ratyfikował m.in. następujące międzynarodowe akty prawne:

- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966 r. (ratyfikacja 7 października 1994 r.);
- Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 18 grudnia 1979 r. (ratyfikacja 10 lutego 1997 r.);
- Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 6 października 1999 r. (ratyfikacja 22 lipca 2002 r.);
- Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 16 grudnia 1966 r. (ratyfikacja 7 października 1994 r.);
- Konwencja o zgodzie na zawarcie małżeństwa, wieku zawarcia małżeństwa i rejestracji z 7 listopada 1962 r. (ratyfikacja 11 maja 1997 r.);
- Konwencja Wspólnoty Niepodległych Państw o prawach człowieka i podstawowych wolnościach z 26 maja 1995 r. (ratyfikacja 1 sierpnia 2003 r.).

Wymienione akty prawa międzynarodowego zobowiązały Kirgistan do wdrożenia szeregu przepisów mających doprowadzić do wyrównania statusu społecznego kobiet i mężczyzn w tym państwie.

Konstytucja Kirgiskiej Republiki z 2021 r.²¹ w art. 24 ust. 1 zawiera zapewnienie ochrony praw i wolności wszystkich osób znajdujących się na jej terytorium i podlegających jej jurysdykcji. Przewiduje zakaz dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, język,

²¹ Konstitutsiya Kyrgyzskoy Respubliki ot 5 maya 2021 goda, <https://cbd.minjust.gov.kg/1-2/edition/1202952/ru> [dostęp: 15.01.2026].

niepełnosprawność, pochodzenie etniczne, religię, wiek, poglądy polityczne lub inne, wykształcenie, pochodzenie, majątek lub inny status bądź inne okoliczności. Art. 24 ust. 2 gwarantuje wszystkim równość „wobec prawa i sądu”. Stanowi, że w tym kraju „mężczyźni i kobiety mają równe prawa i wolności oraz równe możliwości ich realizacji” (art. 24 ust. 3). Art. 26 ust. 1 i 3 przewiduje tworzenie rodziny na podstawie dobrowolnego związku mężczyzny i kobiety, którzy osiągnęli wiek małżeński przewidziany przez prawo. Nie dopuszcza zawarcia związku małżeńskiego bez wzajemnej zgody tych osób. Nadaje małżonkom równe prawa i obowiązki w małżeństwie i rodzinie.

Badacze podkreślają, że zasada równości mężczyzn i kobiet zapisana w Konstytucji Republiki Kirgiskiej jest realizowana poprzez równe prawo do korzystania z praw obywatelskich, ekonomicznych i politycznych. Oznacza też, że mężczyźni i kobiety mają nie tylko równe prawa, ale także równe szanse²².

Równość płci w stosunkach rodzinnych przewiduje art. 3 kodeksu rodzinnego Kirgiskiej Republiki z 2003 r. (kr KR)²³. Według niego kobiety i mężczyźni mają w tej sferze równe prawa oraz obowiązki osobiste i majątkowe. Równość w tym zakresie chroni zarówno społeczeństwo, jak i państwo. „Relacje między członkami rodziny ... opierają się na zasadach równości płci oraz poszanowania honoru i godności jednostki. Zabroniona jest dyskryminacja ze względu na płeć w stosunkach rodzinnych”. Z kolei równość małżonków w rodzinie gwarantuje art. 32 ust. 5 kr KR. Dyskryminację między małżonkami ze względu na płeć uważa za niedopuszczalną.

Kolejny akt prawny dotyczący kobiet stanowi kodeks pracy Kirgiskiej Republiki z 2025 r.²⁴ (kp RK). Ze względu na znaczną liczbę przepisów dotyczących kobiet w ciąży i matek przewidzianych w tym kodeksie zostaną wskazane tylko wybrane rozwiązania. Sytuację kobiety jako pracownika kodeks pracy kształtuje w szeregu przepisów. W art. 9 ust. 1 gwarantuje niedyskryminację w zatrudnieniu („Każdy ma równe szanse w zakresie korzystania z praw

²² Ch.A. Aydosova i Zhyldyz S. Aytbayeva, *K voprosu o gosudarstvenno-pravovom mekhanizme obespecheniya gendernogo ravenstva v Kyrgyzskoy Respublike*, 12, https://elibrary.ru/download/elibrary_38164505_81173226.pdf [dostęp: 14.01.2026].

²³ Semeynyy kodeks Kyrgyzskoy Respubliki ot 30 avgusta 2003 goda Nr 201, <https://cbd.minjust.gov.kg/1327/edition/1163855/ru> [dostęp: 15.01.2026].

²⁴ Trudovoy kodeks Kyrgyzskoy Respubliki ot 23 yanvarya 2025 goda Nr 23, <https://cbd.minjust.gov.kg/3-45/edition/25298/ru> [dostęp: 15.01.2026].

i wolności pracowniczych”). W art. 56 ust. 5 zezwala na pracę kobiet w ciąży w nocy, „chyba że praca taka jest zabroniona ze względów medycznych”. W art. 80. zapewnia urlop macierzyński, urlop wychowawczy i urlop z tytułu adopcji noworodka. W art. 139 ust. 4 zabrania zatrudniania „kobiet w ciąży i karmiących piersią przy pracach ciężkich, pracach w szkodliwych i/lub niebezpiecznych warunkach pracy, pracach pod ziemią (z wyjątkiem prac niefizycznych lub prac związanych z usługami sanitarnymi i domowymi) oraz pracach wymagających ręcznego podnoszenia i przenoszenia ciężarów przekraczających maksymalne dopuszczalne normy”. W art. 140 ust. 4 zabrania odmowy zatrudnienia kobiet z powodu ciąży lub posiadania dzieci. Art. 142 ust. 2–3 zezwala na delegowanie kobiet oraz kobiet z dziećmi poniżej 3. roku życia w podróże służbowe, na pracę w godzinach nadliczbowych, w nocy, w weekendy i święta wolne od pracy „chyba że praca taka jest zabroniona ze względów medycznych”. Art. 148 ust. 1 przewiduje urlop macierzyński kobietom na ich wniosek w wymiarze 70 dni kalendarzowych przed porodem i 56 (70 w przypadku porodu powikłanego lub urodzenia dwojga lub więcej dzieci) dni kalendarzowych po porodzie, z wypłatą zasiłku macierzyńskiego za ten okres. Art. 150 ust. 1 i 4 zapewnia przerwy na karmienie kobietom pracującym z dziećmi w wieku poniżej półtora roku. Wliczane są one do czasu pracy. Art. 151 ust. 1–2 zawiera gwarancje dla kobiet w ciąży i kobiet z dziećmi w przypadku rozwiązania umowy o pracę. „Rozwiązanie umowy o pracę z kobietą w ciąży jest zabronione, z wyjątkiem przypadków likwidacji organizacji lub wygaśnięcia umowy o pracę”.

Z kolei ustawa o państwowych gwarancjach równych praw i równych szans dla kobiet i mężczyzn z 2008 r.²⁵ w art. 1 definiuje pojęcie „dyskryminacji płciowej”. Według niego „dyskryminacja ze względu na płeć (bezpośrednia, pośrednia) stanowi jakiekolwiek rozróżnienie, wykluczenie lub preferencje, które ograniczają prawa i interesy jednostek ze względu na płeć; mające na celu osłabienie lub uniemożliwienie uznania, korzystania lub wykonywania równych praw mężczyzn i kobiet w polityce, gospodarce, życiu społecznym, kulturze, obywatelstwie lub w jakiejkolwiek innej dziedzinie życia publicznego”. Pojęcie to zostało zdefiniowane analogicznie jak

²⁵ Закон КР О государственных гарантиях равных прав и равных возможностей для мужчин и женщин от 4 августа 2008 года Nr 184, <https://cbd.minjust.gov.kg/202398/edition/382698/ru> [dostęp: 15.01.2026].

w art. 1 ust. 1 Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 r. Art. 5 ww. ustawy zakazuje dyskryminacji ze względu na płeć w jakiegokolwiek sferze działalności wobec osób różnej płci.

Jak wynika z powyższej prezentacji wybranych aktów prawnych określających status kobiety w Kirgistanie, równość zapisana została jako prawo konstytucyjne, jako fundamentalny wymóg państwa prawa. „Równość oznacza równość praw, wolności i obowiązków wszystkich obywateli, niezależnie od urodzenia, religii, płci, statusu społecznego i innych cech”²⁶.

Sytuacja faktyczna kobiet w Kirgistanie

W tej części opracowania zostanie ukazana rzeczywista sytuacja kobiet w Kirgistanie. Będzie przedstawiona przez pryzmat równości płci, ich pozycji w rodzinie, dostępu do wykształcenia, możliwości zatrudnienia, udziału w polityce oraz kryminogennych zachowań wobec nich.

Należy podkreślić, że we współczesnym kirgiskim społeczeństwie nadal dominują tradycyjne, patriarchalne wartości. Kobiety postrzegane są przede wszystkim jako gospodynie domowe i odpowiedzialne za wychowywanie dzieci. Wprawdzie pozwala się im podejmować akceptowalne kulturowo zajęcia, ale pod warunkiem, że nie kolidują one z ich obowiązkami rodzinnymi. Od młodych kobiet oczekuje się „tradycyjnej uległości” w relacji z mężami²⁷.

Ów patriarchalizm ogranicza udział kobiet zarówno w życiu publicznym, jak i prywatnym. Część społeczeństwa, w tym urzędnicy państwowi, nadal hołduje dominacji mężczyzn. Takie podejście do kobiet uważają za normalne. Na przykład: według pracownika kirgiskiego biura Rzecznika Praw Obywatelskich podporządkowanie kobiet jest nieuniknione: „Myślę, że nie da się zmienić relacji między mężczyznami a kobietami. Dominacja mężczyzn jest tu i teraz; zawsze tak będzie. Musimy się z tym pogodzić”. Z kolei

²⁶ Ch.A. Aydosova i Zhyldyz S. Aytbayeva, *K voprosu*, 11–12, https://elibrary.ru/download/elibrary_38164505_81173226.pdf [dostęp: 14.01.2026].

²⁷ Gustavo Piga, Tomislav Novovich i Roman Mogilevskiy, *Obshchaya stranovaya otsenka dlya Kyrgyzskoy Respubliki*, (Bishkek: United Nations in the Kyrgyz Republic, 2016), 55.

przewodniczący Prezydenckiej Komisji Praw Człowieka przyznaje, że: „Kirgiscy mężczyźni uważają się za lepszych od kobiet. ... Jeszcze się z tego nie wyleczyliśmy”²⁸.

Wobec takich poglądów występująca w Kirgistanie kultura relacji między kobietami i mężczyznami jest na niskim poziomie. Placówki edukacyjne nie uczą, jak powinny prawidłowo się one kształtować. Nie propagują idei unikania przemocy i nie wskazują na zagrożenie karne w przypadku jej użycia. Społeczeństwo powszechnie akceptuje stosowanie siły fizycznej wobec słabszych (kobiet, dzieci) i poczucie wyższości mężczyzn w relacjach międzyludzkich²⁹.

We współczesnym Kirgistanie występują też poważne problemy w funkcjonowaniu instytucji rodziny. Rozwija się ona „na styku wpływów cywilizacji wielobiegunowych w oparciu o postsocjalistyczne i kulturowe cechy rozwoju społeczeństwa kirgiskiego”³⁰. Przeszła ona poważne przemiany – od patriarchalnej przez gwarantującą równość płci w czasach radzieckich do żyjącej współcześnie coraz częściej w myśl ideologii zachodniej³¹. Wpływ cywilizacji europejskiej i zachodnia kultura relacji między płciami wywarła na rodziny kirgiskie ogromny wpływ. Nastąpiło indywidualistyczne podejście ich członków (w tym kobiet) do rozwoju osobistego, w przeciwieństwie do sztywno uspołecznionego podejścia w islamie. Proces ten jest najwyraźniej widoczny w dużych miastach, zwłaszcza w stolicy, gdzie „wpływy kultury zachodniej splatają się z obecną kulturą intelektualnego dziedzictwa socjalistycznego i postsocjalistycznego”³².

Pozycja i życie kobiety we współczesnej kirgiskiej rodzinie są dosyć jasno określone. Po zawarciu małżeństwa kobieta opuszcza rodzinny dom i zamieszkuje w domu rodziny męża, w której głową rodziny jest ojciec. Młoda żona rodzi i wychowuje dzieci, wykonuje nieodpłatne prace domowe, uczestniczy w pracach rolnych, dogląda zwierząt gospodarskich lub wykonuje inne obowiązki. Pracuje

²⁸ *Kyrgyzstan. Primireniye s nasiliyem*, <https://www.hrw.org/legacy/russian/reports/kir-giz/2006/violence.html> [dostęp: 14.01.2026].

²⁹ Kirill Larionov, *Nasiliye nad zhenshchinami v Kyrgyzstane: tendentsii, problemy i puti resheniya*, <http://center.kg/article/394> [dostęp: 14.01.2026].

³⁰ Mira K. Kadyrkulova i Rakhata A. Achylova, „Prichiny i faktory proyavleniya krizisa sem'i v sovremennom Kyrgyzstane”, *Izvestiya Vuzov*, nr 5–6, 2008, 168.

³¹ Ibidem, 171.

³² Ibidem, 168–169.

więc wyłącznie w gospodarstwie domowym. Nie jest samodzielna ani niezależna. Nie uczestniczy w podejmowaniu żadnych decyzji w rodzinie. Jej codzienne życie jest kontrolowane przez teściową, która wymaga od niej całkowitego posłuszeństwa i usłużności. W związku z tym młoda żona przejmuje wszystkie obowiązki domowe, które wcześniej wykonywała teściowa. Ze względu na wiek i swą bezbronność staje się łatwym celem nadużyć, tj. znęcania się fizycznego (bicia) i psychicznego (obelg). Całkowitą kontrolę nad młodą synową sprawują w rodzinie starsze kobiety. Sprawdzają wykonywanie przez nią codziennych obowiązków domowych, kontakty z innymi (w tym z rodziną biologiczną), a także kontrolują kwestie życia seksualnego oraz wpływają na decyzje dotyczące prokreacji i wychowania dzieci³³.

Jak wspomniano, polityka rodzinna Kirgistanu jest dość korzystna dla kobiet w ciąży i pracujących matek karmiących piersią. Jednak w praktyce system pomocy państwa nie zawsze jest wobec nich wystarczająco skuteczny. Lepszą sytuację mają kobiety zatrudnione w instytucjach publicznych i dużych instytucjach prywatnych. Tu kobiety mają ustalony termin urlopu macierzyńskiego i jego czas trwania. Gorzej wygląda sytuacja w sektorze prywatnym i w szarej strefie, w których prawa matek w ciąży i karmiących piersią najczęściej nie są przestrzegane. Ze względu na trudne warunki ekonomiczne i niechęć do utraty dochodów z pracy wiele kobiet w ciąży pracuje prawie do porodu, a także nie korzysta z urlopów macierzyńskich³⁴.

W Kirgistanie dostęp do wykształcenia wyższego mają głównie dziewczęta z miast. Takiej możliwości pozbawione są często te mieszkające w odległych regionach i wsiach. Bywa, że rodzice nie są zainteresowani zapewnieniem dobrej edukacji swoim córkom. Wiedzą, że będą one żyć w rodzinie męża, „więc wystarczy im zaledwie dziewięć klas szkoły podstawowej”. Natomiast zapewniają wykształcenie synom, którzy w przyszłości będą dbać o ich starość³⁵.

³³ *Kyrgyzstan. Primireniye*, <https://www.hrw.org/legacy/russian/reports/kirgiz/2006/violence.html> [dostęp: 14.01.2026].

³⁴ *Zhenshchiny Kyrgyzstana v sem'ye i obshchestve. Analiticheskaya spravka 2020*, 5, https://kyrgyzstan.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Policy_brief_Women_May-22_0.pdf [dostęp: 14.01.2026].

³⁵ Gulnura N. Konurbekova i Tatyna N. Nurbekova, „Diskriminatsiya v otnoshenii zhenshchin v obshchestvenno-politicheskikh pravootnosheniyakh v Kyrgyzstane”, *Vestnik KRSU*, t. 22, nr 11, 2022, 123.

W praktyce niełatwa jest sytuacja kobiet na kirgiskim rynku pracy. Stała się szczególnie trudna w okresie transformacji ekonomicznej, tj. od początku lat 90. XX w. Przejście kraju na gospodarkę rynkową doprowadziło do utraty wielu miejsc pracy w sektorze państwowym. We wspomnianym okresie z ogólnej liczby osób zatrudnionych pracowało w nim jedynie 25%. Sytuacja ta szczególnie dotknęła kobiety. W 1991 r. stanowiły one 81,6% osób pracujących formalnie. Wiele z nich pracowało w instytucjach sektora publicznego. Dzięki temu mogły korzystać ze wsparcia rządowych usług i świadczeń, obejmujących żłobki, przedszkola, dłuższe urlopy macierzyńskie i dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej. Do 2007 r. wskaźnik zatrudnienia kobiet znacznie spadł i wynosił 42,3%. Był częściowo następstwem kryzysu gospodarczego, utraty miejsc pracy, a także ograniczeń w pracy kobiet w pełnym wymiarze godzin z powodu braku dotowanej opieki nad dziećmi. W 2018 r. kobiety stanowiły nieco ponad 40% siły roboczej. Niewiele kobiet pracuje w wieku 20–34 lat. Często rezygnują z zatrudnienia, aby opiekować się małymi dziećmi³⁶.

Należy przypomnieć, że w Kirgistanie przez lata nie wprowadzono żadnych zmian w przepisach dotyczących prawa kobiet do pracy, w których obowiązywały zakazy wykonywania przez nich wielu zawodów. Dotyczyły one zwłaszcza branży górniczo-metalurgicznej, naftowej, budowlanej i instalacyjnej. Kobiety nie mogły więc być zatrudnione jako: hutnik metali i stopów, spawacz, ślusarz, monter, operator koparki, betoniarz, pracownik kesonowy, dekarz, murarz, operator równiarki, operator spychacza, pracownik wysokościowy zajmujący się konstrukcjami stalowymi i żelbetowymi oraz wspinaczką, technik łączności i technik antenowy³⁷. Od 2025 r. sytuacja w tym zakresie uległa zmianie. Jak już wspomniano, kirgiski kodeks pracy utrzymał ograniczenia dotyczące niektórych zawodów, obowiązujące jedynie kobiety w ciąży i karmiące piersią. Po „uwolnieniu” wielu zawodów część kobiet będzie mogła znaleźć pracę w sektorach, które wcześniej były dla nich niedostępne³⁸. Należy też zauważyć, że zmieniająca się sytuacja gospodarcza

³⁶ Ajgül I. Tukubasheva i Nurzhan M. Duishenaliyeva, „Soblyudeniye prav”, 126.

³⁷ *The List of Professions Banned for Women in Central Asia: Where Did It Come From and Why Is It Needed?*, <https://cabar.asia/en/the-list-of-professions-banned-for-women-in-central-asia-where-did-it-come-from-and-why-is-it-needed> [dostęp: 14.01.2026].

³⁸ *Kyrgyzstan lifted professional bans for women. An important stage of the #AllJobs4All-Women campaign*,

i rynek zatrudnienia tworzą nową klasę społeczną – kobiety-przedsiębiorczynie. Uważane są za skuteczne liderki i rzetelne partnerki w biznesie³⁹.

Inny problem kirgiskich kobiet stanowią utrzymujące się dysproporcje między płciami w zakresie nierówności dochodów. Jest ona następstwem czynników dyskryminujących na rynku pracy, w zatrudnieniu, w dostępie do zawodów, wynagrodzeniu za wykonywanie tej samej pracy i awansie. Pomimo lepszego wykształcenia kobiety otrzymują niższe płace niż mężczyźni. Jedną z przyczyn takiej sytuacji jest zatrudnianie kobiet w sektorach gospodarki, w których płace są najniższe: opieka zdrowotna, opieka społeczna i edukacja⁴⁰.

We współczesnym Kirgistanie kobiety odgrywają coraz ważniejszą rolę w sferze politycznej. Zajmują wysokie stanowiska w rządzie, parlamencie i innych instytucjach politycznych. Zaczynają odgrywać ważną rolę w podejmowaniu decyzji na różnych szczeblach. Zajmują stanowiska w ambasadach i konsulatach, reprezentują kraj na międzynarodowych konferencjach i forach. W ostatnich latach państwo podejmuje działania zmierzające do zwiększenia reprezentacji kobiet w polityce i zapewnienia im równych szans. W 2010 r. Roza Otunbajewa została pierwszą kobietą prezydentem Kirgistanu (i jak dotąd jedyną kobietą piastującą urząd premiera oraz urząd prezydenta w państwach Azji Centralnej). Jej wybór był istotnym momentem w historii tego kraju. Wymienione sukcesy i osiągnięcia kobiet w polityce Kirgistanu przekonują o postępie w osiąganiu równości płci i uznawaniu ważnej roli kobiet w sferze politycznej⁴¹.

Udział kobiet w życiu publicznym jest jednak ograniczony barierami społecznymi i instytucjonalnymi. Ich przejawem są stereotypy dotyczące płci i występujące normy kulturowe, głównie tradycyjne poglądy na temat roli kobiet w społeczeństwie. Przekonanie o niższej pozycji kobiet i braku u nich umiejętności zarządzania i podejmowania decyzji często ogranicza ich możliwości w polityce i przywództwie. Ponadto ich udział na wysokich stanowiskach

<https://adcmemorial.org/en/news/kyrgyzstan-lifted-professional-bans-for-women-an-important-stage-of-the-alljobs4allwomen-campaign/> [dostęp: 14.01.2026].

³⁹ Chinara A. Musabekova et al., *Predotvrashchenie i bor'ba s nasiliem*, 25.

⁴⁰ *Zhenshchiny Kyrgyzstana v sem'ye*, 5.

⁴¹ Barno N. Abdulakhamidova, *Rol' zhenshchin*, 115.

politycznych i kierowniczych pozostaje niewystarczający. Dzieje się tak pomimo kwot zobowiązujących do zwiększenia reprezentacji kobiet. Może to być spowodowane „ograniczonym dostępem do zasobów ekonomicznych i sieci politycznych” oraz brakiem wsparcia i mentoringu ze strony doświadczonych polityków i liderów, a także obawą przed molestowaniem seksualnym i przemocą ze względu na płeć w środowisku politycznym. Podważa to poczucie bezpieczeństwa kobiet i pewności siebie w tych obszarach. Bariery ograniczające udział kobiet stanowią też problemy związane z zachowaniem równowagi między życiem zawodowym a prywatnym. Kobiety często mają trudności z łączeniem kariery politycznej lub kierowniczej z obowiązkami rodzinnymi⁴².

Z badania przeprowadzonego przez UN Women wynika, że chociaż kobiety uczestniczą w polityce na szczeblu lokalnym i krajowym oraz międzynarodowym, to polityczki są zazwyczaj postrzegane jako „negocjatorki” i „realizatorki”, podczas gdy mężczyźni – jako „generatorzy pomysłów” i „liderzy”. Natomiast kobiety-polityczki są uważane za mniej skorumpowane i bardziej skuteczne⁴³.

Jak wspomiano, w Kirgistanie utrudnione w pewnym stopniu możliwości kształcenia dziewcząt, a także marginalizacja kobiet w życiu publicznym i politycznym oraz w gospodarce kraju ograniczają ich prawa i potencjał w jego funkcjonowaniu. Narażają je jeszcze bardziej na praktyki dyskryminacyjne na tle płci, a dokładniej przestępstwa: porwania dziewczyny/kobiety lub narzeczonej/panny młodej w celu zawarcia małżeństwa (*ala kachuu*), zmuszanie do małżeństwa z dzieckiem, poligamię oraz przemoc domową⁴⁴.

Według Centrum Działań Kobiet co roku prawie 12 tys. młodych kobiet i dziewcząt jest uprowadzanych w celu przymusowego małżeństwa, a według raportu Uniwersytetu Duke’a – 16–32%. W rzeczywistości odsetek ten jest znacznie wyższy. Szacuje się, że jedna trzecia wszystkich małżeństw jest zawierana w wyniku porwania narzeczonych⁴⁵. Porywacze – krewni i znajomi przyszłego męża – uprowadzają kobietę, izolują ją, nie pozwalając

⁴² Nazira Z. Chynybayeva i S. Ashyrbayeva, *Zashchita prav zhenshchin i gendernoye ravenstvo v Kyrgyzstane*, <https://arch.kyrlibnet.kg/uploads/IUKCHYNYBAEVA2-2023-52-4.pdf> [dostęp: 14.01.2026].

⁴³ Gustavo Piga et al., *Obshchaya stranovaya*, 56.

⁴⁴ Ibidem, 56.

⁴⁵ Elena Kim, *Nasiliye v otnoshenii zhenshchin i devochek. Kyrgyzskaya Respublika. Oktyabr’ 2018*, 11, <https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/>

jej uciec. Wywierają na nią presję psychiczną – głównie kobiety ze strony krewnych przyszłego męża, ale także z rodziny biologicznej kobiety – w celu zmuszenia jej do wyrażenia zgody na małżeństwo. Uprawdane kobiety są najczęściej w wieku do 25 lat, czasami nieletnie⁴⁶.

Ich bezbronność wzrasta ze względu na rozpowszechnianie się wczesnych i niezarejestrowanych małżeństw⁴⁷. Według Komitetu Narodowego Kirgistanu 13% wszystkich małżeństw w kraju zawieranych jest w młodym wieku. Co roku około 7–9 tys. bardzo młodych dziewcząt wychodzi za mąż, a co roku około 500 dziewcząt w wieku 13–17 lat zostaje mamami⁴⁸. Czynniki powodujące takie przestępstwa stanowią ich niskie zaufanie i poczucie strachu wobec organów ścigania⁴⁹. W przymusowych małżeństwach dziewczęta i kobiety często stają się ofiarami przemocy fizycznej i psychicznej ze strony swoich mężów i teściów. W rodzinnym domu męża znajdują się na dole hierarchii rodzinnej. Są zaniedbywane, marginalizowane, obciążane nieodpłatną pracą i obowiązkami opiekuńczymi. Mają ograniczone możliwości edukacyjne, rozwojowe i ekonomiczne⁵⁰.

W Kirgistanie najpowszechniejszym typem rodziny jest rodzina monogamiczna, ale występują również małżeństwa poligamiczne. W ostatnich latach następuje wzrost liczby mężczyzn, którzy zawarli dwa lub więcej związków. Niestety, nie zawsze należą do nich żony i dzieci, także po rozwodzie⁵¹.

Attachments/Publications/2020/04/Gender%20in%20society%20perception%20study/GSPS_VAWG_RU.pdf [dostęp: 14.01.2026].

⁴⁶ Nazgul Z. Sharshenova, „Ugolovnaya politika bor’by s pokhishcheniyami zhenshchin dlya vstupleniya v brak vopreki yeye vole”, w: Rakhimyan G. Yusupov, Rifkat N. Shaybakov, Igor N. Pilipchuk (red.), *Novaya nauka: opyt, traditsii, innovatsi: Mezhdunarodnoye nauchnoye periodicheskoye izdaniye po itogam Mezhdunarodnoy nauchnoprakticheskoy konferentsii (24 oktyabrya 2015 g, g. Sterlitamak), Ch. 2.*, (Sterlitamak: RITS AMI, 2015), 221.

⁴⁷ Ernis B. Usenov, „Gosudarstvenno-pravovoye regulirovaniye gendernykh otnosheniy v Kyrgyzskoy Respublike”, *Izvestiya Vuzov Kirgizstana*, nr 2, 2016, 124.

⁴⁸ Syuzhet „Ala kachuu” i „uyat bolandy”: OON pomagayet borot’sya s rannimi brakami v Kyrgyzstane, <https://news.un.org/ru/story/2021/11/1414452> [dostęp: 14.01.2026].

⁴⁹ Ernis B. Usenov, „Gosudarstvenno-pravovoye regulirovaniye”, 124.

⁵⁰ *Lomaya bar’yery: bor’ba s detskimi, rannimi i prinuditel’nymi brakami v Yevrazii*, 32, <https://equalitynow.org/wp-content/uploads/2024/10/EN-Eurasia-CEFM-Marriages-Report-RUS-PDF-02.pdf> [dostęp: 14.01.2026].

⁵¹ Elmira K. Turdubayeva, „Sovremennaya molodaya sem’ya v Kyrgyzstane: Problemy i puti resheniya”, *Vestnik Filiala Federal’nogo Gosudarstvennogo Byudzhetnogo Obrazovatel’nogo Uchrezhdeniya Vysshego Obrazovaniya „Rossiyskiy Gosudarstvennyy Sotsial’nyy Universitet” v g. Osh Kirgizskoy Respubliki*, nr 1, 2022, 207.

Jak wynika z badań, kobiety często (85% przypadków) stają się ofiarami przemocy domowej (fizycznej, psychicznej, seksualnej, ekonomicznej)⁵². Cierpią w milczeniu ze wstydu i strachu przed nagłośnieniem przemocy. Nie wierzą w pomoc ze strony organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Nie mają wystarczającej wiedzy na temat ochrony swoich praw, nie wierzą we własne możliwości i są niestabilne finansowo. Czynniki te wpływają na ich decyzję o niekorzystaniu z pomocy policji⁵³. Ponadto rodzina często ukrywa problem przemocy. Jest to dowodem archaicznego myślenia społecznego, w którym poczucie wstydu, podważające status rodziny, znaczy więcej niż wartości prawa⁵⁴. Co roku do 10 tys. kobiet zwraca się do ośrodków kryzysowych, policji i sądów aksakałów (lokalnych trybunałów złożonych ze starszych ludzi, autorytetów wiejskich) w sprawach związanych z przemocą domową⁵⁵.

Należy zauważyć, że znaczna część muzułmańskiej ludności Kirgistanu uważa powyższe zachowania za pierwotnie narodowe zwyczaje, nie widząc w nich dyskryminacji kobiet. Mimo że prawo je kryminalizuje, czyli państwo nie wspiera, to nadal zachowania te i wiedza o nich przekazywane są z pokolenia na pokolenie⁵⁶.

Podsumowanie

Przeprowadzone analizy pozwoliły na udzielenie odpowiedzi na sformułowany problem badawczy. Udowodniły, że sytuacja prawna kobiet w Kirgistanie w znacznym zakresie różni się od rzeczywistości.

Wprawdzie należy stwierdzić, że w ciągu ponad 30 lat niepodległości kraj ten wprowadził szereg aktów służących ochronie praw kobiet i osiągnięciu równości między kobietami i mężczyznami,

⁵² Kirill Larionov, *Nasiliye nad zhenshchinami*.

⁵³ Chynara A. Aydarbekova et al., *Otchet ob. issledovaniy sudebnoy praktiki v Kyrgyzskoy Respublike po prestupleniyam v otnoshenii zhenshchin i devochek*, (Bishkek: Awtorskiy kolektiv, 2017), 8, <https://files.acquia.undp.org/public/migration/kg/rus-report-gender-crimes.pdf> [dostęp: 14.01.2026].

⁵⁴ Kirill Larionov, *Nasiliye nad zhenshchinami*.

⁵⁵ Takhmina K. Isakova, „Garantiya zashchity ot nasiliya i diskriminatsii zhenshchin v Kyrgyzskoy Respublike”, *Vestnik Oshskogo gosudarstvennogo universiteta. Pravo*, nr 2, 2024, 124.

⁵⁶ Baktygul G. Tugel'baeva, Altynay D. Khamzayeva i Saule D. Khamzayeva, „Istoricheskiye predposylki i sovremennyye prichiny sokhraneniya diskriminiruyushchikh zhenshchin oby-chayev v Kyrgyzstane”, *Voprosy rossiyskogo i mezhdunarodnogo prava*, nr 8.1A, 2018, 12.

co przyczyniło się do poprawy ich sytuacji w sferze politycznej, gospodarczej i społecznej. Jednakże nadal występują w nim czynniki utrudniające jej osiąganie, takie jak dominacja wartości patriarchalnych w społeczeństwie i umacnianie się dawnych tradycji lub przekonań religijnych. Stereotypy płciowe są głęboko zakorzenione w społeczeństwie. Nadal naruszają one prawa kobiet, nie rozwiązują problemów równości płci i nie sprzyjają wzmocnieniu ich pozycji⁵⁷. Powodują trudną sytuację kobiet na rynku pracy, dyskryminację ze względu na niewysokie wykształcenie i zarobki. Ograniczają dostęp do udziału w życiu politycznym, w zarządzaniu państwem.

Zachowywaniu i kultywowaniu stereotypów w Kirgistanie sprzyjają takie instytucje jak: media, społeczności lokalne, instytucje edukacyjne i wychowawcze. Wśród nich szczególną rolę w tym procesie odgrywa rodzina, „w której dochodzi do ścisłej regulacji i kontroli przestrzegania akceptowanych w społeczeństwie relacji płciowych, które opierają się na patriarchalnej kulturze”. To ona „utrzymuje przemoc wobec kobiet jako system podporządkowania i terroru, powielając te zachowania z pokolenia na pokolenie”⁵⁸. Sprzyja wiktymizacji kobiet.

W celu przezwyciężenia tych problemów należy podjąć wiele praktycznych działań we współpracy ze społecznościami lokalnymi⁵⁹. Konieczne jest kontynuowanie prac nad stworzeniem skutecznych mechanizmów ochrony kobiet i zapewnieniem im dostępu do opieki zdrowotnej i wymiaru sprawiedliwości. Niezbędne jest wdrożenie programów mających na celu podniesienie świadomości i uznania równych praw mężczyzn i kobiet w Kirgistanie⁶⁰. Potrzebna jest dbałość o „rozwój i wzmacnianie ruchów kobiecych, programów i polityk dotyczących płci, utrzymania i zwiększenia reprezentacji kobiet na szczeblu decyzyjnym, rozwijania przywództwa i przedsiębiorczości kobiet, zapobiegania i zwalczania przemocy

⁵⁷ Gustavo Piga et al., *Obshchaya stranovaya otsenka*, 56.

⁵⁸ Zhyzdyz S. Aytbayeva, „Pravovyye problemy zashchity ot semeynogo nasiliya v otnoshenii zhenshchin”, *Vestnik Oshskogo gosudarstvennogo universiteta*, nr 1–3, 2020, https://www.elibrary.ru/download/elibrary_43088859_50765817.pdf [dostęp: 14.01.2026].

⁵⁹ Gustavo Piga et al., *Obshchaya stranovaya otsenka*, 56.

⁶⁰ Aleksandr Y. Veber et al., „Konstitutsionno-pravovyye osnovy zashchity i podderzhki sem'i, semeynykh tsennostey, zhenshchin i detey v Kyrgyzskoy Respublike”, w: Ol'ga Sergeyevna Rybakova (red.), *Prioritety konstitutsionnogo razvitiya Rossii i stran Sodruzhestva Nezavisimyykh Gosudarstv. Sbornik rabotnikov shkol'nogo vozrasta, 30 let Konstitutsii RF*, (Moskwa: Izdatel'stvo "Saratovskiy istochnik", 2023), 92.

domowej, wczesnych małżeństw, porwań kobiet, poligamii oraz konfrontacji z archaicznymi i stereotypowymi poglądami na temat roli kobiet w społeczeństwie”⁶¹.

Bibliografia

Akty prawne

- Konstitutsiya Kyrgyzskoy Respubliki ot 5 maya 2021 goda, <https://cbd.minjust.gov.kg/1-2/edition/1202952/ru> [dostęp: 15.01.2026].
- Semeynyy kodeks Kyrgyzskoy Respubliki ot 30 avgusta 2003 goda Nr 201, <https://cbd.minjust.gov.kg/1327/edition/1163855/ru> [dostęp: 15.01.2026].
- Trudovoy kodeks Kyrgyzskoy Respubliki ot 23 yanvary 2025 goda Nr 23, <https://cbd.minjust.gov.kg/3-45/edition/25298/ru> [dostęp: 15.01.2026].
- Zakon KR O gosudarstvennykh garantiyakh ravnykh prav i ravnykh vozmozhnostey dlya muzhchin izhenshchin ot 4 avgusta 2008 goda Nr 184, <https://cbd.minjust.gov.kg/202398/edition/382698/ru> [dostęp: 15.01.2026].

Opracowania

- Abdulakhamidova, Barno N. „Rol’ zhenshchin v razvitii Kyrgyzstana”, *Science and innovation*, nr 2, 2024, 113–116.
- Eshmuradova, Nasiba D. „Pravovoye polozheniye zhenshchin v kyrgyzskom traditsionnom obshchestve”, *Interaktivnaya nauka*, nr 13, 2017, 183–186.
- Isakova, Takhmina K. „Garantiya zashchity ot nasiliya i diskriminatsii zhenshchin v Kyrgyzskoy Respublike”, *Vestnik Oshskogo gosudarstvennogo universiteta. Pravo*, nr 2, 2024, 121–125.
- Kadyrkulova, Mira K. i Rakhat A. Achylova. „Prichiny i faktory proyavleniya krizisa sem’i v sovremennom Kyrgyzstane”, *Izvestiya Vuzov*, nr 5-6, 2008, 165–174.
- Konurbekova, Gulnura N. i Tatyna N. Nurbekova. „Diskriminatsiya v otnoshenii zhenshchin v obshchestvenno-politicheskikh pravootnosheniyakh v Kyrgyzstane”, *Vestnik KRSU*, t. 22, nr 11, 2022, 121–125.

⁶¹ Chinara A. Musabekova et al., *Predotvrashchenie i bor’ba s nasiliem*, 27.

- Musabekova, Chinara A., Natal'ia V. Nikitenko, i Venera Zh. Sydykova. *Predotvrashchenie i bor'ba s nasiliem v otnoshenii zhenshchin i semeino-bytovym nasiliem: praktika pravovogo regulirovaniia v Kyrgyzstane v sootnoshenii s mezhdunarodnymi standartami. Uchebnoe posobie dlia sudei, advokatov, prokurorov, sotrudnikov organov vnutrennikh del i sotsial'nykh sluzhb*, (Bishkek: Kyrgyzskaia assotsiatsiia zhenshchin-sudei / PROON, 2022).
- Piga, Gustavo, Tomislav Novovich i Roman Mogilevskiy. *Obshchaya stranovaya otsenka dlya Kyrgyzskoy Respubliki*, (Bishkek: United Nations in the Kyrgyz Republic, 2016).
- Sharshenova, Nazgul Z. „Ugolovnaya politika bor'by s pokhishcheniyami zhenshchin dlya vstupleniya v brak vopreki yeye vole”, w: R.G. Yusupov, R.N. Shaybakov, I.N. Pilipchuk (red.), *Novaya nauka: opyt, traditsii, innovatsi: Mezhdunarodnoye nauchnoye periodicheskoye izdaniye po itogam Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii (24 oktyabrya 2015 g, g. Sterlitamak)*, Ch. 2., (Sterlitamak: RITS AMI, 2015), 220–224.
- Sydykova, Leila Ch. (red.), *Krazha nevest i mnogozhenstvo: sotsial'nyye, pravovyye i kriminologicheskiye aspekty preduprezhdeniya*, (Bishkek: Izdatel'stvo KRSU, 2014).
- Tugel'baeva, Baktygul G., Altynay D. Khamzayeva i Saule D. Khamzayeva. „Istoricheskiye predposylki i sovremennyye prichiny sokhraneniya diskriminiruyushchikh zhenshchin obychayev v Kyrgyzstane”, *Voprosy rossiyskogo i mezhdunarodnogo prava*, nr 8.1A, 2018, 7–15.
- Tukubasheva, Ajgöl I. i Nurzhan M. Duishenaliyeva. „Soblyudeniye prav zhenshchin v Kyrgyzskoy Respublike”, *Vestnik KRSU*, t. 22, nr 3, 2022, 124–128.
- Turdubayeva, Elmira K. „Sovremennaya molodaya sem'ya v Kyrgyzstane: Problemy i puti resheniya”, *Vestnik Filiala Federal'nogo Gosudarstvennogo Byudzhethnogo Obrazovatel'nogo Uchrezhdeniya Vysshego Obrazovaniya „Rossiyskiy Gosudarstvennyy Sotsial'nyy Universitet” v g. Osh Kirgizskoy Respubliki*, nr 1, 2022, 207–210.
- Usenov, Ernis B. „Gosudarstvenno-pravovoye regulirovaniye gendernykh otnosheniy v Kyrgyzskoy Respublike”, *Izvestiya Vuzov Kirgizstana*, nr 2, 2016, 123–124.
- Veber, Aleksandr Y., Yevgeniya R. Dudoladova, Darya A. Kosonogova, Luchana K. Kuznetsova i Kristina A. Peskischeva. „Konstitutsionno-pravovyye osnovy zashchity i podderzhki sem'i, semeynykh

tsennostey, zhenshchin i detey v Kyrgyzskoy Respublike”, w: Ol’ga Sergeyevna Rybakova (red.), *Prioritety konstitutsionnogo razvitiya Rossii i stran Sodruzhestva Nezavisimyykh Gosudarstv. Sbornik rabotnikov shkol’nogo vozrasta, 30 let Konstitutsii RF*, (Moskwa: Izdatel’stvo “Saratovskiy istochnik”, 2023), 89–99.

Publikacje internetowe

- Aydarbekova, Chynara A., Gyl’nara I. Boronchiyeva, Gyl’nara S. Duyshenbekova, Lyra Ilibezova, Bukul Kachikeyeva i Tatyana Tyulekova. *Otchet ob. issledovaniy sudebnoy praktiki v Kyrgyzskoy Respublike po prestupleniyam v otnoshenii zhenshchin i devochek*, (Bishkek: Awtorskij kollektiv, 2017), <https://files.acquia.undp.org/public/migration/kg/rus-report-gender-crimes.pdf> [dostęp: 14.01.2026].
- Aydosova, Ch.A. i Zhyldyz S. Aytbayeva. *Kvoprosu o gosudarstvenno-pravovom mekhanizme obespecheniya gendernogo ravenstva v Kyrgyzskoy Respublike*, 11–15, https://elibrary.ru/download/elibrary_38164505_81173226.pdf [dostęp: 14.01.2026].
- Aytbayeva, Zhyldyz S. „Pravovyye problemy zashchity ot semeynogo nasiliya v otnoshenii zhenshchin”, *Vestnik Oshskogo gosudarstvennogo universiteta*, nr 1–3, 2020, https://www.elibrary.ru/download/elibrary_43088859_50765817.pdf [dostęp: 14.01.2026].
- Chynybayeva, Nazira i S. Ashyrbayeva. *Zashchita prav zhenshchin i gendernoye ravenstvo v Kyrgyzstane*, <https://arch.kyrlib-net.kg/uploads/IUKCHYNYBAEVA2-2023-52-4.pdf> [dostęp: 14.01.2026].
- Kim, Elena. *Nasiliye v otnoshenii zhenshchin i devochek. Kyrgyzskaya Respublika. Oktyabr’ 2018*, https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/2020/04/Gender%20in%20society%20perception%20study/GSPS_VAWG_RU.pdf [dostęp: 14.01.2026].
- Kyrgyzstan lifted professional bans for women. An important stage of the #AllJobs4AllWomen campaign*, <https://adcmemorial.org/en/news/kyrgyzstan-lifted-professional-bans-for-women-an-important-stage-of-the-alljobs4allwomen-campaign/> [dostęp: 14.01.2026].
- Kyrgyzstan. Primireniye s nasiliyem*, <https://www.hrw.org/legacy/russian/reports/kirgiz/2006/violence.html> [dostęp: 14.01.2026].

- Larionov, Kirill. *Nasiliye nad zhenshchinami v Kyrgyzstane: tendentsii, problemy i puti resheniya*, <http://center.kg/article/394> [dostęp: 14.01.2026].
- Lomaya bar'yery: bor'ba s detskimi, rannimi i prinuditel'nymi brakami v Yevrazii, <https://equalitynow.org/wp-content/uploads/2024/10/EN-Eurasia-CEFM-Marriages-Report-RUS-PDF-02.pdf> [dostęp: 14.01.2026].
- Syuzhet „Ala kachuu” i „uyat bolandy”: OON pomogayet borot'sya s rannimi brakami v Kyrgyzstane, <https://news.un.org/ru/story/2021/11/1414452> [dostęp: 14.01.2026].
- The List of Professions Banned for Women in Central Asia: Where Did It Come From and Why Is It Needed?*, <https://cabar.asia/en/the-list-of-professions-banned-for-women-in-central-asia-where-did-it-come-from-and-why-is-it-needed> [dostęp: 14.01.2026].
- Zhenshchiny Kyrgyzstana v sem'ye i obshchestve. Analiticheskaya spravka 2020*, https://kyrgyzstan.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Policy_brief_Women_May-22_0.pdf [dostęp: 14.01.2026].